

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Analýza potrieb mladých ľudí

Autor: Mgr. Katarína Čavojská, PhD.

Názov národného projektu: **PODPORA PARTNERSTVA A DIALÓGU V OBLASTI
PARTICIPATÍVNEJ TVORBY VEREJNÝCH POLITÍK**

Predložené dňa: 21.01.2019

Európska únia
Európsky sociálny fond

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Analýza potrieb mladých ľudí

Autor: Mgr. Katarína Čavojská, PhD.

Názov národného projektu: **PODPORA PARTNERSTVA A DIALÓGU V OBLASTI PARTICIPATÍVNEJ TVORBY VEREJNÝCH POLITÍK**

ITMS: 314011M298

Operačný program: OP Efektívna verejná správa

Pilotný projekt: Participatívna realizácia koncepcie rozvoja práce s mládežou

Zdroj financovania: Európsky sociálny fond

Autor súhlasí so zaradením obsahu výstupu do znalostnej elektronickej databázy ÚSV ROS

Vyhotovené dňa: 21.01.2019

Kritériá pre posudzovanie kvality práce s mládežou

Katarína Čavojská, Michal Považan, Ester Tillová

Rada mládeže Slovenska

Štúrova 3, 811 02 Bratislava

2019

Európska únia
Európsky sociálny fond

Opis Národného projektu Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík

Pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politík

Pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politík predstavuje praktickú časť projektu. Zastrešuje dvanásť pilotných projektov, ktoré testujú rôzne participačné scenáre a nástroje zapojenia verejnosti do tvorby verejných politík na 4 úrovniach (národná, regionálna, mikroregionálna, lokálna). Zameranie verejných politík predstavuje témy ako sociálna inklúzia, otvorené dáta, udržateľná mobilita, deti a mládež, medziobecná spolupráca, využívanie verejných priestorov, odpadové hospodárstvo, environmentálna výchova a vzdelávanie. Projekty boli do pilotnej schémy vybrané na základe samostatnej výzvy k predkladaniu projektov ÚSV ROS, realizovanej v Novembri 2015. Na základe dvanástich memoránd o spolupráci medzi ÚSV ROS, konkrétnym subjektom verejnej správy (VS) a vybranou mimovládnu organizáciou, ktorá vznik projektu iniciovala, vznikne dvanásť verejných politík, pripravených na zavedenie do praxe.

Pilotná schéma je súčasne cenným zdrojom dát pre analytickú činnosť, ktorá predstavuje druhú časť projektu.

Analyticko-metodicko-legislatívna podpora zavádzania participatívnej tvorby verejných politík do praxe

Analyticko-metodicko-legislatívna podpora zavádzania participatívnej tvorby verejných politík do praxe predstavuje teoretickú časť projektu, ktorá je zameraná na analytickú, metodickú, legislatívnu činnosť. Na základe analytickej, metodickej a legislatívnej činnosti bude priebežne budovaná verejne elektronicky dostupná znalostná databáza. Výsledkom bude *Analyza stavu a možností participácie v SR*, ako aj návrhy na legislatívne zmeny, zvyšujúce účasť verejnosti v procese prípravy, tvorby, implementácie, monitoringu a revízie verejných politík.

Budovanie kapacít v prostredí VS predstavuje samostatný blok činností. Jeho cieľom je identifikovať príčiny nedostatočnej aplikácie inovatívnych a participatívnych metód v praxi verejnej správy. Bude navrhnutý profil absolventa, architektúra a sylaby špecializovaného vzdelávacieho programu, ako aj metodiky pre nový vzdelávací program s názvom "Participatívna tvorba politík v prostredí verejnej správy". Súčasťou je pilotné testovanie programu vzdelávania na 3 skupinách účastníkov z prostredia VS (štátna správa, regionálna územná samospráva, regionálne združenia miest a obcí, miestna územná samospráva).

Abstrakt

Predkladaný text sa zaoberá potrebami mládeže, tak ako ich generujú súčasné socio-ekonomické a politické podmienky na Slovensku. Cieľom textu je vymedziť a analyzovať kategóriu mládeže a jej potrieb v slovenských podmienkach vo vzťahu k vybraným politikám mládeže. Analýza je rozdelená na 4 časti. V úvode analýzy sa zameriavame na problém definovania mladosti a mládeže ako generačnej skupiny a sociálnej kategórie, následne prezentujeme popis demografických charakteristík a dostupných sociálnych výskumov, ktoré popisujú rozličné aspekty života mladých ľudí na Slovensku. V tretej časti sa sústreďujeme na definíciu potrieb a predovšetkým vymedzenie spektra univerzálnych potrieb mladých ľudí. V závere formulujeme odporúčania vo vzťahu k politikám mládeže v záujme reflektovania potrieb mládeže na Slovensku.

Kľúčové slová:

mladosť, mládež, potreby mládeže, univerzálne potreby, participácia, politika mládeže

Úvod

Mladosť predstavuje tekutú vekovú kategóriu. Príznačná je pre ňu vysoká vnútorná premenlivosť, dynamika, ale aj silný potenciál zmeny. Je neoddeliteľnou súčasťou životného cyklu súčasného človeka, hoci z perspektívy dominantnej dospeléj spoločnosti podceňovaná a spájaná s mnohými negatívnymi nálepkami. To čomu čelíme aj v dnešnej slovenskej spoločnosti je pretrvávajúci medzigeneračný konflikt, ktorý vytvára príležitosť pre kumuláciu problémov nastupujúcej mladej generácie, ktoré však nedokáže riešiť bez aktívneho zapojenia dospeléj majority.

Cieľom predkladaného textu je vymedziť a analyzovať kategóriu mládeže a jej potrieb v slovenských podmienkach vo vzťahu k vybraným politikám mládeže. Zameriame sa na analýzu mladosti ako sociálnej kategórie, špecifik jej vymedzenie, osobité tranzičné procesy, ktoré v súčasnosti vytvárajú novú podobu generácie mladých ľudí.

Súčasťou analýzy je tiež štatistické a demografické vymedzenie mládeže ako generačnej skupiny, ako aj dostupné sociálne výskumy a analýzy, ktoré umožnia lepšie popísať mládež ako celok. Mládež predstavuje vnútorne nesmierne heterogénnu sociálnu kategóriu, mladí ľudia s rôznymi názormi, postojmi a hodnotami, žijúci v rôznych socio-ekonomických podmienkach, často navyše bojujúci s rôznymi typmi zdravotného znevýhodnenia. V tejto analýze sa snažíme identifikovať potreby, ktoré sú univerzálne platné pre všetkých. Súčasťou diskurzu o politike mládeže by sa malo stať aj zahrňanie špecifických a špeciálnych potrieb mladých ľudí vyplývajúcich z ich individuálnych obmedzení a bariér v duchu posilnenia princípu inklúzie.

V závere formulujeme prehľad týchto univerzálnych potrieb, ktoré nevyhnutne musia medzisektorové politiky mládeže zahrnúť, ak nastupujúca generácia nemá predstavovať novú skupinu sociálne vylúčených. Dôraz v tomto smere kladieme na posilnenie potreby participácie mládeže a posilnenia potenciálu mládežníckych organizácií v tejto oblasti.

Obsah

Abstrakt.....	7
Kľúčové slová:.....	7
Úvod.....	8
Obsah	9
1 Potreby mládeže – súčasný stav.....	10
1. 1 Definícia mladosti	10
1. 2 Posuny a premeny tranzícií medzi detstvom, mladosťou a dospelosťou.....	12
1. 3 Charakteristika slovenskej mládeže	15
1. 3. 1 Mládež vo svetle štatistiky	15
1. 3. 2 Mládež vo svetle sociálneho výskumu a analýz.....	18
1. 3 Potreby mládeže	23
3 Závbery a odporúčania.....	32
Zoznam použitej literatúry	34
Zoznam skratiek.....	38
Slovník.....	39

1 Potreby mládeže – súčasný stav

Najväčší problém pri definovaní mládeže vyplýva predovšetkým z akejsi všeobecnej samozrejmosti tejto životnej etapy. Každého sa týka: dospelých, pretože majú túto etapu života za sebou, detí, pretože ju majú pred sebou. S touto životnou etapou sa viažu mnohé spoločenské očakávania, a zároveň je zaťažená subjektivitou vlastného prežívania. Mladosť je pritom chápaná ako prechodný stav, pre ktorý je príznačný atribút akejsi symbolickej „nehotovosti“ či nedostatočnej pripravenosti a kompetencie realizovať rozhodnutia dospelých. Na jednej strane fakt akejsi žitej „samozrejmosti“, na druhej strane podceňovanie v extrémnej podobe až v podobe infantilizácie, potom spôsobuje problém pri uchopení fenoménu mladosti, zaradení problémov mladých ľudí do verejného diskurzu či premietnutie do tvorby politík či už ako pasívneho objektu alebo aktívneho subjektu v zmysle zapojenia do participatívnych procesov tvorby politík. Pre lepšie pochopenie problematiky je nevyhnutné v prvom rade vymedziť mladosť a vysvetliť problematiku vzťah medzi mladosťou a dospelosťou.

1. 1 Definícia mladosti

Mladosť je vo všeobecnosti chápaná ako prechodné obdobie medzi detstvom a dospelosťou. Ak sihame po tradičnej sociologickej literatúre, nachádzame zhodu vo vymedzení, ktorú dobre reprezentuje napr. Jandourek (2009). Mladosťou označuje fázu životného cyklu medzi detstvom a dospelosťou, pre ktorú je charakteristické dokončovanie fyzických zmien organizmu, začínajúcich v puberte. V období adolescencie je táto fáza prípravou na prevzatie roly dospelého, odpútavaním od primárnej rodiny, hľadaním hodnotovej orientácie, hľadaním autorít ale tiež konkrétnejšou prípravou na budúce povolanie. V súvislosti s mladosťou sa hovorí aj o prežívaní tzv. krízy dospievania, ktorá je spôsobená rôznou rýchlosťou biologického, psychologického a sociálneho vývoja dospievajúceho. V princípe je možné rozlíšiť dva pohľady na mladosť (Kabátek, 1996), a to ontogenetické zdôrazňujúce predovšetkým dotváranie predpokladov jednotlivca pre jeho reprodukciu. Ekvivalentom mladosti je v tomto prípade pojem adolescencie. Druhý prístup, ktorý je skôr na pomedzí filozofie a sociológie mladosť chápe ako súbor sociokultúrnych znakov príznačných pre mládež, ktorý súvisí vždy s určitým špecifickým historickým obdobím, jeho podobou a premenami. V tomto zmysle ide viac o chápanie mladosti ako mladej generácie.

Ondrejkovič a kol. (2009) uvádzajú, že v súčasnosti sa už takmer na celom svete pokladá za prirodzené, že po uplynutí a završení procesu pohlavnej identifikácie, ktorý je príznačný pre obdobie detstva, nastáva síce koniec detstva, ale obdobie dospelosti, kedy sa stáva človek plnohodnotným členom spoločnosti, ešte nenastalo. Ľudia, ktorí prežívajú túto fázu života, sú podľa Ondrejkoviča a kol. (tamtiež) považovaní za príslušníkov veľkej

spoločenskej skupiny, ktorú nazývame mládež. Autori v tejto súvislosti ďalej konštatujú, že zatiaľ čo mladosť je viac biologický jav, mládež predstavuje socio-kultúrny jav, ktorého „formy predstavujú historicko-spoločenskú dimenziu, čo znamená historicky meniace sa zoskupovania (mládeže), meniace sa sociálne postavenie a právne vzťahy, ako i každodenné kultúrne praktiky, nachádzajúce svoj výraz v spôsobe života“ (tamtiež, s.431). Ak by sme mali zhrnúť tieto vymedzenia, vo všeobecnosti môžeme mladosť chápať ako etapu života človeka, v ktorej už nie je vnímaný ako dieťa, ale spoločnosť mu ešte nepriznáva roly dospeljej osoby (pozri bližšie napr. Smolík, 2010).

Všeobecne panuje medzi autormi zhoda v tom, že hoci východiskovým vymedzením pre mladosť je vek, tieto vekové hranice mladosti sa veľmi ťažko vymedzujú. Začiatkom mladosti v tradičnom chápaní môže byť napr. ukončenie povinnej školskej dochádzky a koncom vstup do zamestnania a založenie vlastnej rodiny. Problémom však sú mnohé individuálne ale aj medzigeneračné rozdiely v týchto štartoch, čo spôsobuje problém stanovenia univerzálne platných vekových hraníc mladosti. Tento fakt odráža aj prístup OSN, ktorý mladosť vymedzuje ako štatistickú kategóriu vekom 15 – 24 rokov, zároveň však v príslušných dokumentoch uvádza, že každý región môže mať vlastnú definíciu, ktorá odráža miestne špecifiká¹. Na globálnej úrovni sa zároveň stretávame s chápaním mladosti², ktoré akcentuje jej poňatie ako obdobia tranzície medzi závislosťou spojenou s detstvom a nezávislosťou a uvedomením si príslušnosti k nejakej širšej komunite, ktoré sú príznačné pre dospelosť. V tomto kontexte je mladosť považovaná za tekutú kategóriu ako istý protiklad fixného chápania mladosti len cez vekové skupiny. Zároveň je vek stále považovaný za najľahšie kritérium definovania mladosti. Odporúčanie je však pracovať s vekovými hranicami flexibilne, a to aj vo vzťahu k politikám, ktoré sú vo vzťahu k mladým ľuďom realizované.

Prístup Európskej únie korešponduje s týmto chápaním. Z rozhodnutia Európskej komisie³ z roku 2011 o indikátoroch vo vzťahu k mládeži v súvislosti so Stratégiou EU pre mládež je konštatované, že tento dokument nepracuje s oficiálnou definíciou pre mladosť ako špecifickú životnú etapu. Dokument zároveň konštatuje, že definícia mladosti sa líši medzi členskými krajinami, rovnako sa líši prístup členských štátov pokiaľ ide o definovanie vekových hraníc mladosti, ako aj špecifického socio-ekonomického vývoja. Pre účely implementácie Stratégie EÚ pre mládež je cieľovou skupinou veková kategória 13 – 30 rokov. V rámci indikátorov sa potom pracuje s 5-ročnými vekovými kategóriami, ktoré pokrývajú rozpätie 15 – 30 ročných. Odporúča sa brať do úvahy, že pre časť indikátorov je vhodnejšie cieľiť limitovanejšie vekové rozpätie (týka sa napr. problému predčasného

¹ Bližšie informácie dostupné na: <https://social.un.org/youthyear/docs/UNPY-presentation.pdf>

² Bližšie informácie dostupné na:

<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/youth-definition/>

³ Bližšie dostupné na: http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/publications/indicator-dashboard_en.pdf

ukončenia školskej dochádzky a vzdelávania) alebo cieľiť vyslovene populáciu detí (napr. v prípade rizika chudoby a sociálneho vylúčenia).

Čo sa týka situácie na Slovensku, táto je veľmi vážna. V legislatíve nenachádzame explicitnú jednotnú definíciu mládeže, vymedzenia sú vždy účelové. Napr. v zákone č. 5/2004 o službách zamestnanosti sa mládež objavuje v §8 ods. 1, podľa ktorého občan mladší ako 26 rokov veku, ktorý ukončil príslušným stupňom vzdelania sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako dvomi rokmi a od jej ukončenia nemal pravidelne platené zamestnanie (ďalej len „absolvent školy“), predstavuje samostatnú kategóriu tzv. znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie. Ide o dôležitú definíciu vzhľadom na politiku zamestnanosti cieleňú na kategóriu mladých ľudí. Iný prípad je potom zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý je kľúčovou právnou normou vo vzťahu k práci s mládežou, neformálnemu vzdelávaniu a činnosti mládežníckych organizácií. Podobne ako zákon o službách zamestnanosti pracuje s vekovým kritériom 30 rokov, ako hraničným pre definíciu tzv. mládežníka. Oba tieto zákony spája to, že nepracujú s všeobecným chápaním mládeže, ako sme ho popísali vyššie a využívajú vek ako definíčné kritérium vymedzenia cieľovej skupiny, ktorá korešponduje s mládežou. V prípade zákona o podpore práce s mládežou síce v názve zákona explicitne zaznieva termín mládež, zákon samotný však mládež nedefinuje, napriek tomu, že práve definícia východiskových pojmov a kľúčových aktérov sa je dôležitou súčasťou tejto zákonnej normy. V zákone nachádzame tiež relatívne nezvyčajný pojem „mládežník“. Zákon definuje mládežníka ako osobu, ktorá dovŕšila vek najviac 30 rokov. Spodná veková hranica v tomto prípade stanovená nie je. Mládež potom zákon definuje ako skupinu 3 mládežníkov. Z hľadiska vyššie uvedenej definície mládeže je však možné takéto vymedzenie považovať prinajmenšom za neštandardné. Takéto vymedzenie nekorešponduje so žiadnym vymedzením mládeže ako ho poznáme z odbornej sociologickej a psychologickéj literatúry, ako aj príslušných dokumentov na európskej úrovni. Taktiež odborná literatúra nepozná pojem mládežníka, ani s ním nepracuje, dôvod je možné nájsť v zistení, že podľa elektronického lexikónu slovenského jazyka ide o hovorový termín, ktorý označuje príslušníka mládeže⁴. V praxi to ale znamená, že zákonná norma naráža na problém nejasnosti resp. prílišnej voľnosti, čo sa v realite týmito pojmami myslí.

1. 2 Posuny a premeny tranzícií medzi detstvom, mladost'ou a dospelost'ou

Ako bolo spomenuté vyššie, mladost' predstavuje „tekutú“ kategóriu. A hoci vek sa ponúka ako najlepšia cesta vymedzenia tejto životnej etapy, v praxi narážame na mnohé problémy

⁴ Pozri: <http://www.slex.sk/index.asp>

dané odlišnými kultúrnymi očakávaniami, hodnotami a normami, ale aj sociálnymi podmienkami či individuálnymi predispozíciami a aspiráciami. Situáciu navyše komplikujú aj posledné správy a posunoch prechodov a to tak smerom dole, do obdobia detstva, ako aj smerom hore, do obdobia dospelosti. Mnohé tradičné hranice, na ktoré sme boli na konci 20-teho storočia kultúrne „zvyknutí“ sa stierajú, čo samozrejme prináša mnohé praktické ale aj politické výzvy. V princípe ide o predlžovanie mladosti, často na úkor dospelosti, ale aj skracovanie detstva a nástup mladosti v skoršom veku. Mladí ľudia sa „nestávajú“ dospelými v súlade so spoločenskými očakávaniami, naopak dospelými sa stávajú neskôr ako ich rodičia. Na druhej strane odborníci upozorňujú, že mladosť začína skôr, ako bývalo zvyčajné. V nasledujúcej analýze sa zameriame na príčiny a dôsledky tejto situácie.

Detstvo predstavuje podľa Giddensa (1999) výraznú a jasne vymedzenú fázu života. Táto predstava detstva však vznikla len v posledných dvoch alebo troch storočiach. V tradičnej spoločnosti po uplynutí o niečo dlhšej fázy ranného detstva (tzn. obdobia závislosti) priamo nasledovalo pridelenie pracovných úloh v komunite. Ako fenomén predovšetkým modernej spoločnosti v súčasnosti tiež podlieha zmenám, hovorí sa o oslabovaní statusu detstva, či dokonca priskorom dospievaní. Argumentom pre tento posun je napríklad fakt, že deti sledujú rovnaké programy ako dospelí, čím sa omnoho skôr zoznamujú so svetom dospelých, ako to bolo u predchádzajúcich generácií.

V súvislosti s rastom významu digitálnych technológií a zvlášť potom sociálnych sietí, je možné konštatovať ešte významnejšie oslabovanie hranice medzi detstvom a mladosťou. Sledujeme napríklad čoraz výraznejšie vymedzovanie samostatnej vekovej kategórie medzi detstvom a mladosťou, ako tzv. „tween age“, teda vek medzi detstvom a tínedžerským vekom (resp. mladosťou). Ide o vekovú kategóriu od 8 do 12 rokov, z biologického hľadiska sa spája s nástupom puberty. Zároveň sú však s touto vekovou kategóriou spájané mnohé sociálne a psychologické špecifiká. V kombinácii so fenoménom tzv. digitálnej generácie sa otvárajú mnohé nové problémy, súvisiace hlavne s používaním sociálnych médií⁵.

Podoba a nástup adolescencie sa u dnešných mladých ľudí líši predovšetkým tým, že trvá dlhšie, ako u predchádzajúcich generácií.⁶ Ako uvádza Giddens (1999), pojmy dospievajúci, adolescent, alebo tínedžer sú špecifické pre modernú spoločnosť. Dospievajúci v tradičných spoločnostiach sa toho nemusia toľko od-naučovať ako ich vrstovníci v modernom svete, a to aj kvôli pozvoľnejšiemu tempo zmien. Naopak u dnešných detí prichádza obdobie, keď od nich chceme aby prestali byť deťmi a odložili

⁵ Napríklad článok: <https://www.verywellfamily.com/social-media-use-impacts-tween-wellbeing-4164349>

⁶Bližšie informácie dostupné na:

https://www.mcrl.edu.au/sites/default/files/media/documents/parent_fact_sheets/transitioning_from_childhood_to_adolescence_-_150416.pdf

hračky. Zvláštny status tínedžera v dnešnej spoločnosti je spôsobený všeobecným rozšírením práv dieťaťa ale aj procesom formálneho vzdelávania. Jednotlivec sa v tomto veku často snaží konať ako dospelý, ale v očiach zákona zostáva dieťaťom, či mladistvým.

Na druhej strane akoby novou, špecifickou etapou osobného a sexuálneho vývoja v modernej spoločnosti je stále viac sa vyhraňujúce štádium mladého dospelého. Giddens (1999) túto situáciu vysvetľuje tým, že mladí ľudia, nie výlučne z majetnejších vrstiev si po dovŕšení určitého veku často berú „oddychový čas“, aby mohli cestovať, hľadať si miesto v sexuálnom, politickom a náboženskom živote. Vzhľadom na predĺžené obdobie vzdelávania, ktoré sa mnohým ľuďom dostáva, je pravdepodobné, že význam tohto „moratória“ bude naďalej rásť.

Samotný prechod do dospelosti potom môže nadobúdať rôzne podoby ako aj dĺžku trvania. Ako uvádzajú Ježek a kol. (2016), jedným extrémom môže byť podoba relatívne rýchlej a razantnej zmeny nadväzujúcej na dosiahnutie plnoletosti, keď počas niekoľkých rokov mladý človek dokončí štúdium, získa perspektívnu prácu, vstúpi do manželstva a založí vlastnú domácnosť. Druhým extrémom je, keď mladý človek usiluje najprv o získanie skúseností, ktoré mu umožnia dôležité a zaväzujúce rozhodnutia odkladať až do okamihu, keď sa mladý človek bude tzv. „cítiť“ na tieto rozhodnutia pripravený. Toto obdobie môže trvať až do 30 rokov. Autori zároveň konštatujú posun k druhému modelu prechodu do dospelosti. Problém, ktorému tu potom čelíme je, že vek plnoletosti sa nezmenil. Človek je potom síce už dávno podľa zákona dospelý, no nie každý a nie vždy sa tak správa.

Džambazovič (2018) hovorí tiež o stále komplikovanejšom a variabilnejšom prechode do dospelosti, a to aj v slovenských podmienkach. Ako ďalej uvádza, „*výsledky výskumov jasne poukazujú na rôznorodosť životných dráh. Nemôžeme hovoriť o štandardnej podobe prechodu do dospelosti univerzálne platnej vo všetkých spoločnostiach, u každej kategórie mladých ľudí, či v každom historickom období. ... Všeobecné trendy v premenách dospievania, pozorované v post-industriálnych krajinách od 60. rokov 20. storočia, môžeme zhrnúť závermi o predlžovaní, rastúcej variabilite časovania, či individualizácii prechodu do dospelosti a jeho posune do vyššieho veku. Prechod do dospelosti začína byť lokalizovaný skôr v tretej než v druhej dekáde ľudského života.*“ (tamtiež, s. 21). Ako ďalej uvádza, v socialistických krajinách vrátane Slovenska, bola situácia do 90. rokov 20. storočia odlišná. Politické zriadenie ukotvilo výraznú štandardizáciu či až unifikovanosť a homogenitu prechodu do dospelosti, pre ktorý bola príznačná kumulácia životných štartov do krátkej životnej etapy. Často chýbala časová následnosť čiastkových prechodov. Zásadné zmeny začali s nástupom 90-tych rokov. Súčasný trendy poukazujú na narastajúci podiel mladých ľudí na Slovensku, ktorí stále dlhšie časové obdobie svojho života zostávajú v domácnosti svojich rodičov a odkladajú vstup do manželstva či založenie rodiny v porovnaní s predchádzajúcimi vekovými generáciami mladých ľudí.

Tieto trendy rozplývania zrejmych vekových hraníc, ktoré Ondrejko (2009, s. 433) nazýva „pluralizáciou veku mládeže“, naznačujú potrebu vo väčšej miere sa zamerať na potreby mladých ľudí, ktorí sa menia nielen pod vplyvom meniacich sa spoločenských podmienok, ale aj z dôvodu premeny povahy mladosti ako takej, ktorá zahŕňa výrazne širšiu a variabilnejšiu generačnú skupinu ako kedkoľvek predtým.

1. 3 Charakteristika slovenskej mládeže

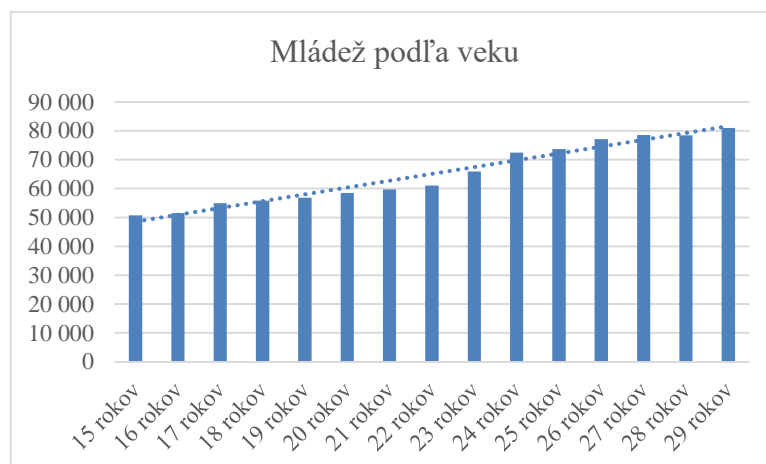
Napriek chýbajúcej explicitnej legislatívnej definícii mládeže na Slovensku sa môžeme prikloniť k vymedzeniu mládeže prostredníctvom vekového kritéria, tak ako ho odporúča Európska Únia (kapitola 1. 1), a to vekovú kategóriu 15 – 29 rokov. V prípade parciálnych tém sa potom budeme sústrediť buď na všetky tri päťročné vekové kohorty, alebo zohľadníme príslušnú tematickú relevantnosť, a sústredíme sa na užšiu vekovú kategóriu. Aká je teda dnešná slovenská mládež? Už pri vymedzovaní hraníc mladosti sme narazili na vysokú mieru nejednoznačnosti a variability. Mládež nepredstavuje homogénnu sociálnu kategóriu, práve naopak. Vnútorne je nesmierne variabilná z hľadiska mnohých sociálnych i demografických charakteristík. Pokúsime sa ju charakterizovať na základe dostupných štatistických ako aj výskumných zistení, ktoré nám priblížia koho si pod pojmom mládeže máme predstaviť.

1. 3. 1 Mládež vo svetle štatistiky

Podľa údajov Štatistického úradu SR⁷ aktuálne žije na Slovensku takmer milión mladých ľudí (976 640) čo predstavuje takmer pätinu (17,9%) populácie SR (celkový počet obyvateľov 5 443 120). V Grafe č. 1 je uvedená štruktúra mládeže vo veku 15 – 29 rokov. Ako je zároveň zrejme z tohto grafu, pozorovateľný je významný trend poklesu počtu mladých ľudí podľa veku. Mladých ľudí vo veku 15 rokov je v absolútnych číslach takmer o tretinu menej ako mladých ľudí vo veku 30 rokov. Dve päťročné vekové kohorty, teda mladí ľudia vo veku od 15 do 24 rokov predstavujú celkovo 587 765 osôb.

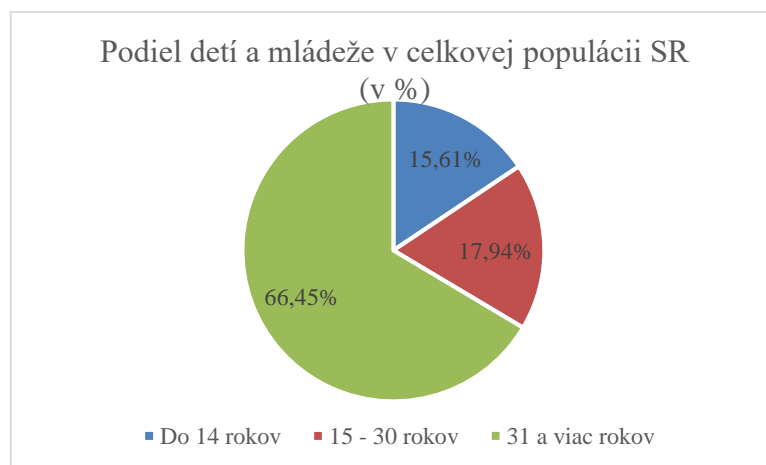
Graf č. 1 Mládež podľa veku (15 – 29 roční)

⁷ Analyzované údaje sú z oficiálnej stránky Štatistického úradu SR, dostupné online na stránke úradu v časti Demografia a sociálne štatistiky, Obyvateľstvo a migrácia. Pracovali sme s údajom „Stav trvale bývajúceho obyvateľstva k 31.12. v osobách“, údaje sú k 31.12. 2017. Posledná aktualizácia na stránke je uvedená k 27.3.2018; prepočty autorka.

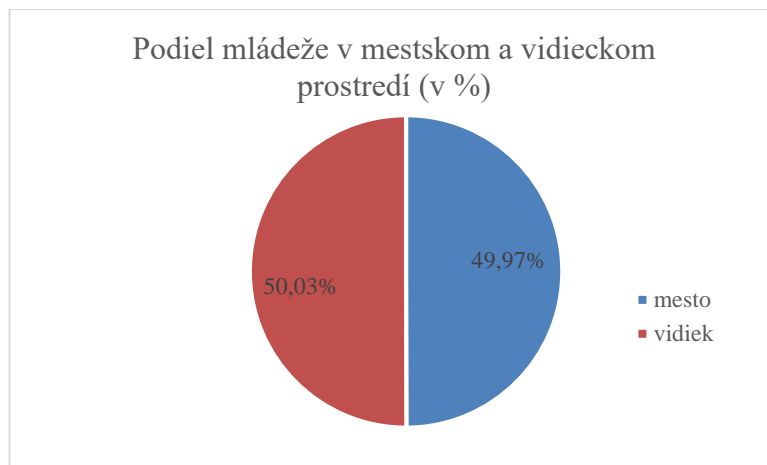
V Grafe č. 2 je zobrazený podiel detí a mládeže v celkovej populácii SR. Z grafu je zrejmé, že deti a mládež tvoria približne tretinu populácie Slovenska. Viditeľný je aj odborníkmi často prízvukovaný demografický trend upozorňujúci na starnutie populácie. Prejavuje sa to nielen medziročným poklesom populačných ročníkov, ktorý je zobrazený v grafe č. 1, ale tiež poklesom podielu populácie v najmladšej kategórii detí (do 14 rokov vrátane), oproti mládeži.

Graf č. 2 Podiel detí a mládeže v celkovej populácii SR

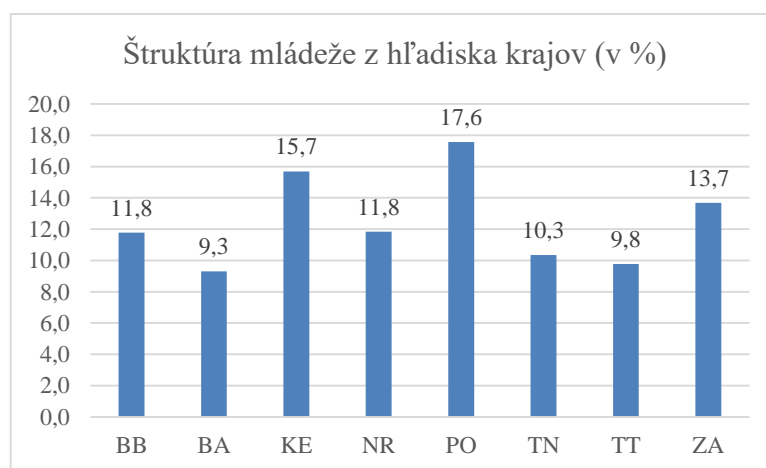
V Grafe č. 3 sme sa zamerali na štruktúru mladých ľudí, ktorí žijú v mestskom alebo vidieckom prostredí. Veľmi dôležitá je z tohto pohľadu práve informácia, že distribúcia mladých ľudí medzi mestské a vidiecke prostredie je relatívne rovnomerná. Stále však platí, že polovica mladých ľudí žije na vidieku.

Graf č.3 Štruktúra mládeže z hľadiska typu trvalo obývaného sídla

Regionálna štruktúra mládeže, ktorá je zobrazená v Grafe č. 4 ukazuje, že najvyšší podiel mladých ľudí žije na východe Slovenska, prvenstvo má v tomto prípade Prešovský, tesne nasledovaný Košickým krajom. Tretie najvyššie miesto majú v tomto rebríčku mladí ľudia zo Žilinského kraja. Relatívne najnižšie zastúpenie majú medzi mladými obyvateľia Bratislavského a Trnavského kraja (spolu menej ako 20%). Pokiaľ ide o Bratislavský kraj, viac ako polovica z celkového počtu mladých ľudí v tomto kraji žije priamo v Bratislave.

Graf č. 4 Štruktúra mládeže z hľadiska krajov

Vybrané štatistické charakteristiky nepochybne vypovedajú mnohé zaujímavé informácie o mladých ľuďoch na Slovensku. Okrem klesajúcej demografickej krivky, je nepochybne dôležité reflektovať hlavne informáciu, že až polovica mladých ľudí žije na vidieku. Zároveň tretina mladých žije na východe krajiny. Pohľad na kraje s nižšou životnou

úrovňou a kumuláciou sociálnych problémov hlavne na východe a juhovýchode ukazuje, že v takomto prostredí žije opäť takmer polovica mladých ľudí (45% mladých je z Košického, Prešovského alebo Banskobystrického kraja).

1. 3. 2 Mládež vo svetle sociálneho výskumu a analýz

Akí sú mladí Slováci z hľadiska sociálnych charakteristík? Výskumy mládeže nie sú novým fenoménom, no mládež v česko-slovenskom priestore bola v minulosti predovšetkým predmetom skúmania hlavne vo vzťahu k výchovnému alebo vzdelávaciemu procesu, alebo pri voľnočasových aktivitách. Ako ďalej konštatuje Smolík (2010), charakterizovať mládež 21. storočia je náročná úloha. V tejto súvislosti hovorí aj o tzv. kulte mladosti, ktorý má vplyv na skutočnosť, že sa medzi mládež počítajú aj takí ľudia, ktorí by pred niekoľkými desiatkami rokov do tejto kategórie rozhodne nepatrili. Zohľadniť treba aj fenomén, ktorý rozplývajúci sa hraníc mladosti, ktorý sme popisovali vyššie (kapitola 1. 2).

Pred viac ako 50 rokmi (pozri Mácha, 1965 podľa Smolíka, 2010), boli pre mládež typické charakteristiky ako iniciatívnosť snaha prekonať prekážky, sebadôvera, ctižiadosť, snaha o seba uplatnenie, schopnosť vidieť v novom svetle to, čo staršia generácia nechápe a vedie to často ku konfliktu s ňou, kontrastné správanie voči životnému štýlu starších generácií, odpor voči predsudkom, prežitkom tuposti a dogmatizmu, ale aj zameranie a istá miera romantizmu. Hoci ide o hodnotenie niekoľko desiatok rokov „staré“, jeho obsah je nanajvýš aktuálny. Sú to predovšetkým dospelí, ktorí mladých vnímajú inak, „ako ja v ich veku“, často krát sledujeme istú formu medzigeneračného konfliktu, pričom dospelí majú tendenciu nazerať na mladých výrazne kriticky. Naopak mládež v tomto vzťahu často nastavuje nekompromisné zrkadlo hodnotám, zvykom či spôsobu života predstaviteľov dospelej populácie.

Pre účely tejto práce môžeme v princípe rozlíšiť dve základné perspektívy pohľadu na mládež ako sociálnu kategóriu.

- Prvou perspektívou, je pohľad ktorý sa zameriava na vnútorné resp. individuálne prežívanie mladosti, a korešponduje viac s témami meniaceho sa životného štýlu, vzťahov, hodnotových preferencií, vzťahu k digitálnym technológiám, ale tiež napr. spôsobov konzumného správania. Témam sa venujú akademické pracoviská, mimovládne organizácie, ale aj komerčné subjekty⁸.

⁸ Príkladom môžu byť na Slovensku napríklad komerčné štúdie ako je Millennials +, posledná publikovaná v roku 2016. Informácia dostupná na stránke: <https://www.tns-global.sk/informacie-pre-vas/tlacove-spravy/generacia-millennials-generacia-z>

- Druhou perspektívou je pohľad na mládež ako sociálnu kategóriu, v tomto prípade ide viac o makro-perspektívu, ktorá skúma a analyzuje postavenie mladých ľudí v spoločnosti, často s presahom do príslušných politík. V tomto prípade ide o výskumy, analýzy a ďalšie dokumenty, ktoré spadajú do kompetencií verejných autorít na národnej, regionálnej ale aj lokálnej úrovni a bývajú podkladom pre tvorbu politík. Do tohto procesu často usilujú vstúpiť aj advokačné organizácie (prevažne MVO), a predstavujú veľmi dobrú príležitosť pre aplikáciu participatívnych prístupov pri ich tvorbe.

Nepochybne obe tieto perspektívy majú svoj význam a prispievajú k lepšiemu pochopeniu situácie ako aj potrieb mladých ľudí tu a teraz v daných spoločenských podmienkach. Žiaľ pre situáciu na Slovensku je nutné konštatovať chýbajúci dlhodobý funkčný koordinačný mechanizmus, ktorý by dokázal toto široké a živé spektrum dát systematicky nielen archivovať, ale aj analyzovať a vyhodnocovať⁹.

Vzhľadom na to, že tento text si kladie za cieľ analyzovať predovšetkým potreby mládeže vo vzťahu k vybraným politikám mládeže, zameriame sa ďalej na makro perspektívu sociálneho postavenia mládeže na Slovensku. Od vstupu Slovenska do EÚ sledujeme snahu o harmonizáciu postupu aj v oblasti mládeže, a hodnotenia situačných aspektov jej existencie v slovenskej spoločnosti. Znamená to v praxi posun záujmu od vzdelávania, aj na iné oblasti života mladých ľudí a súvisiace politiky. Stratégia EÚ pre mládež¹⁰ v tomto smere stanovila 8 tematických oblastí, ktoré sú systematicky monitorované na európskej úrovni ako aj na národnej úrovni. Hodnotenie týchto oblastí pre jednotlivé krajiny je dostupné na portáli tzv. Youth Wiki¹¹, čo je európska online encyklopédia v oblasti národných mládežníckych politík. Venuje sa popisu národných štruktúr, politík ale i programov zameraných na podporu mladých ľudí. Pokrýva 8 oblastí, a to: vzdelávanie, zamestnanosť a podnikavosť, zdravie a well-being, participácia, dobrovoľníctvo, sociálna inklúzia, mládež a svet a oblasť kreativita a kultúra.

⁹ Hoci v rámci Iuventa – Slovenský inštitút mládeže existuje data archív výskumu mládeže (vyskummladeze.sk), dostupný archív nie je možné považovať za obsahovo vyčerpávajúci, predovšetkým od roku 2014 trpí značným obsahovým nedostatkom. Za relevantný je možné považovať tiež SASD – Slovenský archív sociálnych dát (<http://sasd.sav.sk/sk/>), v tomto prípade sú uchovávané hlavne výsledky sociologických výskumov pre potreby nekomerčného využitia. Základom archívu sú hlavne dáta z medzinárodných výskumných programov.

¹⁰ Dostupné na stránke: https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy_en

¹¹ Viac informácií o Youth Wiki je dostupných na príslušnej web stránke: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/youthwiki>

Slovensko má vypracovanú vlastnú Stratégiu pre mládež¹², pričom jej obsah je koordinovaný s európskou úrovňou. Vo vzťahu k napĺňaniu tejto stratégie nachádzame v každej krajine nejaký spôsob vyhodnocovania napĺňania jednotlivých cieľov. Na Slovensku je týmto nástrojom tzv. Správa o mládeži¹³, ktorá vychádza so 4-ročnou periodicitou a pokrýva rovnakých osem tém ako Youth Wiki, deviatou témou je na Slovensku oblasť práce s mládežou. Správa o mládeži 2018 je treťou takouto správou v poradí, a je prezentovaná ako situačná analýza kvality života mladých ľudí. „*Jej hlavným cieľom, podobne ako pri predchádzajúcich správach, je zmapovať aktuálne podmienky života mladých ľudí a na tomto základe zabezpečiť kontinuitu v oblasti stanovovania cieľov štátnej politiky pre oblasť detí a mládeže.*“ (Správa ..., 2018, s. 3). Tieňová práva o mládeži, ktorú vypracovalo Európske fórum mládeže¹⁴, upozorňuje v tejto súvislosti na stav, že hoci politika mládeže predstavuje jeden z kľúčových nástrojov pre zlepšovanie životných podmienok mladých ľudí v Európe, v dlhodobej perspektíve sa nedarí riešiť hlavné problémy mládeže. Ide predovšetkým o vysoké riziko marginalizácie a problém limitov nadobúdania ekonomickej a sociálnej autonómie. Mnohí mladí ľudia nemajú prístup k svojim právam, zároveň mladí ľudia v najväčšej miere doplácajú na ekonomické krízy a škrty v sociálnych výdavkoch. Nezamestnanosť ostáva štandardnou možnosťou pre mnohých mladých ľudí, ktorí nemajú prístup ku kvalitnému zamestnaniu či vzdelaniu (a teda aj vlastnej autonómii). Tieňová správa ďalej upozorňuje na viaceré problémy politiky mládeže (youth policy) na európskej úrovni. Zásadnou je pripomienka k nedostatočnej spolupráci nielen medzi členskými štátmi, ale aj vo vnútri krajín, medzi rôznymi sektormi politiky mládeže. Nízka úroveň medzisektorovej spolupráce vedie často k zúženému pohľadu na potreby a problémy mladých ľudí. Samotný dopad Stratégie pre mládež býva potom často zúžený na tzv. mládežnícky sektor či oblasť neformálneho vzdelávania. K tomuto konštatovaniu je žiaľ nutné pristúpiť aj pri hodnotení situácie na Slovensku.

Viaceré prieskumy naznačujú, že mladí ľudia veľmi citlivo reagujú hlavne na **sociálne neistoty**. Vo viacerých prieskumoch zaznieva v rôznych kontextoch obava o vlastné zamestnanie a životnú úroveň či možnosť samostatného života v budúcnosti. Podľa prieskumu Rady mládeže Slovenska v roku 2017 (Čavojská a kol.)¹⁵, síce prevažuje v hodnotení vlastnej budúcnosti skôr optimistické naladenie, silne presvedčená je o tom len necelá tretina mladých ľudí na Slovensku. Týka sa to napr. hodnotenia, že v horizonte 3

¹² Stratégia SR pre mládež na roky 2014 – 2020, príslušné koncepcie a akčné plány.

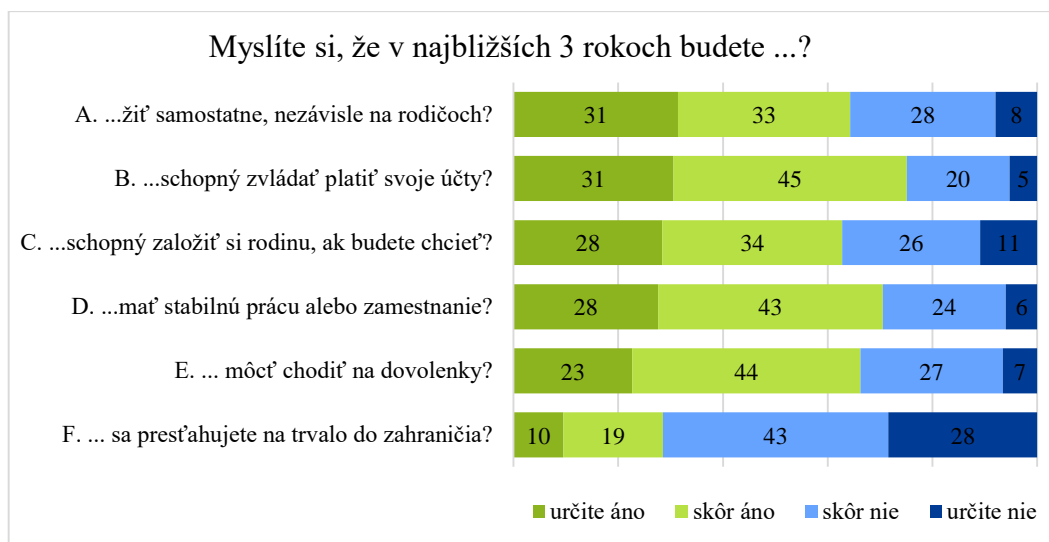
¹³ Posledná, v poradí tretia, Správa o mládeži 2018, je dostupná online: https://www.minedu.sk/data/files/8035_som_2018.pdf

¹⁴ Bližšie informácie dostupné na: <https://www.youthforum.org/sites/default/files/publication-pdfs/Shadow-Report-on-Youth-Policy.pdf>

¹⁵ Správa z prieskumu je dostupná na stránke visegrad.mladez.sk

rokov budú môcť žiť samostatne, nezávisle na svojich rodičoch, budú schopní zvládať platiť svoje účty, mať stabilnú prácu, či založiť si rodinu, v prípade, že by chceli. Optimistickejší sú v hodnotení budúcnosti často práve takí mladí, ktorí zároveň deklarujú **svoj záujem o trvalé vyst'ahovanie zo svojej krajiny** (pozri Graf č.1).

Graf č. 1 Predstavy mladých o svojom živote v horizonte najbližších 3 rokov.

Zdroj: RmS, 2017.

Obavy zo sociálnej neistoty a neistoty stabilného, dobre plateného zamestnania po skončení štúdia, sa premietajú aj do názorov, že štát by mal poskytovať istotu zamestnania po skončení štúdia pre všetkých mladých ľudí. Iný prieskum realizovaný neskôr (IVO, NDI, 2018)¹⁶, priniesol zistenie, že mladí ľudia na Slovensku vnímajú ako najväčší problém **korupciu**. Hoci celkový záujem o politiku je skôr nízky, citlivosť na politické témy je u nich veľmi vysoká. Druhým najväčším problémom je podľa mladých ľudí **rast cien a náklady na život**. Až 93% mladých ľudí podľa tohto prieskumu považuje túto otázku za veľmi vážny alebo vážny problém. Obzvlášť citlivo reagovali na túto oblasť respondenti so stredoškolským odborným vzdelaním. V zozname tém sa na najvyšších priečkach objavujú aj globálne politické témy, ako je terorizmus či migrácia. Na druhej strane vážnym problémom je podľa mladých aj **zdravotná starostlivosť** (ako veľmi vážny alebo vážny problém hodnotilo 90% respondentov). 83% respondentov označilo ako vážny problém tiež **nezamestnanosť** a **kriminalitu** takto hodnotilo 90% oslovených mladých ľudí. Ukazuje sa, že dlhodobý nezáujem o postavenie mladých ľudí prináša ovocie v podobe frustrovanej mladej generácie, ktorá necíti istoty a podporu vlastnej krajiny.

¹⁶ Bližšie údaje dostupné na:

<https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Slovakia%20Youth%20Polling%202018.pdf>

Tento prieskum zároveň ukázal, že významná skupina mladých ľudí je ochotná prijať určité obmedzenia v záujme zvýšenia životného štandardu. **Príklon k radikálnym a extrémnym politickým názorom**, ktorý potvrdili nielen parlamentné voľby v roku 2016, ale aj ďalšie prieskumy, vrátane údajov RmS¹⁷ z roku 2018, v kontexte týchto zistení nie je prekvapením. Ukazuje sa, že pociťovanie hlbokej životnej a sociálnej neistoty sa premieta aj do politických názorov, či politickej pasivity mnohých mladých Slovákov. Dobrý pohľad na nastupujúcu generáciu mladých ľudí poskytuje aj medzinárodná komparatívna štúdia Health Behaviour in School Aged Children (HBSC).¹⁸ Zameriava sa na zdravotné správanie školopovinných detí vo vekovej skupine 11-, 13- a 15-ročných žiakov a žiačok základných škôl, všíma si mnohé **sociálne aspekty života** nastupujúcej generácie **mladých ľudí** na Slovensku. Posledné dostupné dáta sú z obdobia školského roka 2013/2014. Najzávažnejšie zistenia hovoria o **krátkom spánku, zlých stravovacích návykoch**, prvých **experimentoch s návykovými látkami**, ale aj **nedostatku času tráveného s rodičmi a pozornosti rodičov vôbec, málo fyzickej aktivity, či voľný čas trávený predovšetkým pred obrazovkami**. Niektoré vybrané zistenia:

- Len každý piaty žiak uviedol, že sa mu v škole páči
- 9 z 10 žiakov vo veku 15 rokov má profil na sociálnej sieti
- Až tretina dievčat drží diétu
- Fajčiť už skúsila tretina 13-ročných a polovica 15-ročných školákov,
- Len každý piaty 15-ročný školák je fyzicky aktívny
- Chlapci sú fyzicky aktívnejší ako dievčatá
- Tretina školákov nemá organizovaný voľný čas
- Dve tretiny školákov denne pri TV alebo počítači stravia aspoň dve hodiny
- Takmer polovici 11-ročných žiakov rodičia neobmedzujú TV ani počítač

Ako konštatujú autori tejto štúdie v predhovore: „*Adolescencia je obdobie života so špecifickými zdravotnými a rozvojovými potrebami. Je to čas, keď si dievčatá a chlapci dokážu intenzívne osvojiť nové vedomosti a zručnosti, ale aj keď zápasia s výkyvmi nálad a návalmi emócií, keď si budujú celoživotné priateľstvá a prvé, podľa nich vážne, vzťahy. Je to čas, keď sa oboznamujú s ľudskými a spoločenskými hodnotami a v závislosti od podanej informácie a pozorovania blízkeho okolia si utvárajú hodnotové rebríčky a pripravujú sa na život v dospelosti. Adolescencia patrí k najrýchlejšie prebiehajúcim vývojovým fázam života, a nezriedka sa stáva, že biologická dospelosť prebehne*

¹⁷ Pozri údaje „Mladí ľudia chcú voliť, ale nemajú koho“: <http://mladez.sk/2018/11/26/mladi-ludia-chcu-volit-ale-nemaju-koho/>

¹⁸ Viac informácií dostupných na: <https://hbcslovakia.com/>

psychickú a sociálnu. Proces dospievania vyžaduje, aby sme poznali jeho princípy a chápali jeho nositeľov.“

Vo vzťahu k potrebám a budúcim politikám mládeže je nepochybné dôležité zohľadniť aj výsledky Štruktúrovaného dialógu¹⁹, ako konzultačného nástroj v participatívnom procese, pomocou ktorého môžu mladí ľudia vyjadriť svoje záujmy, preferencie a potreby vo vzťahu k politikám. V poslednom, VI. Cykle konzultácií, ktoré sa uskutočnili začiatkom roka 2018, mladí ľudia upozornili na mnohé svoje potreby, ktoré nie sú dostatočne reflektované tak v európskych ako ani v národných politikách mládeže. Celkovo 11.425 mladých ľudí sa zapojilo do konzultácií, ktorých výsledky reagujú na najpálčivejšie témy²⁰. Ukazuje sa, že jednou z najväznejších z nich je aj **únik mozgov** a to nielen **do zahraničia**, ale aj **z vidieka do miest**. Jedna z priorit na ktorú mladí ľudia upozornili vo vzťahu k **vidieckemu** prostrediu, je práve **nedostatočná miestna infraštruktúra, nedostatok práce a nezohľadňovanie potrieb mladých ľudí**, ktoré z vidieka doslova „vyháňajú“. Mladí upozornili aj na iné témy, ktoré sme už naznačili, a súvisia hlavne s **nedostatočnými zručnosťami pre budúce uplatnenie na trhu práce**, často dané aj nie najefektívnejším systémom formálneho **vzdelávania**. Vzdelávanie ako také bolo následne označené ako ďalšia prioritná oblasť, ktorej by sa mali dospelí začať intenzívnejšie venovať. Treťou prioritou je environmentálna otázka. **Ochrana životného prostredie**, prostredia v ktorom majú žiť aj mladí ľudia v budúcnosti, je vnímaná ako ďalšia horúca téma, ktorej dospelí nevenujú dostatočnú pozornosť.

Ak máme zhrnúť tieto zistenia, podmienky života, ako aj perspektívy, tak ako ich vnímajú mladí ľudia na Slovensku nie sú najpriaznivejšie, navyše vytvárajú mnohé príležitosti pre rozvoj rizikového správania mladých ľudí. V každom prípade dostupné dáta naznačujú, že je najvyšší čas začať sa situáciou mladých ľudí na Slovensku seriózne zaoberať a začať tvoriť politiky, ktoré budú reflektovať ich potreby a to na medzi-sektorovej úrovni.

1.3 Potreby mládeže

Pre vymedzenie potrieb mládeže je nevyhnutné v prvom rade zadefinovať, čo chápeme pod pojmom potreby. V oblasti politiky mládeže sa veľmi často stretávame s tendenciou považovať za samozrejmé „nejaké potreby“, ich vymedzeniu, meraniu a či dokonca pomenovaniu potrieb zdola v praxi zvyčajne nie je venovaná väčšia pozornosť. Práve toto považovanie za samozrejmé následne znejasňuje celú situáciu a možnosť pristupovať

¹⁹ Viac o Štruktúrovanom dialógu na stránke strukturovanydialog.sk.

²⁰ Bližšie informácie dostupná na: <http://strukturovanydialog.sk/2018/10/31/tlacova-sprava-k-vysledkom-vi-cyklu/>

k formulovaniu politík, ktoré zohľadňujú potreby mladých ľudí prakticky zlyháva. Situácia je navyše často daná aj mocensky, kvôli medzigeneračnému podceňovaniu mladšej generácie, predstavitelia dospelých autorít často považujú z samozrejme, že „oni vedia“, čo mladí ľudia potrebujú. Predstava, že by do identifikovania a pomenovania potrieb a ich saturácie mali byť prizvaní aj samotní mladí ľudia, za samozrejmu rozhodne považovaná nie je.

Potreby predstavujú pomerne nejednoznačný pojem. Ako uvádza Petrussek (1996), potreba označuje taký stav, v ktorom sa organizmu, jednotlivcovi alebo skupine niečoho nedostáva, a to tak objektívne (v prípade skutočného nedostatku niečoho, ktoré vyvoláva strádanie), alebo subjektívne (domnieva sa, že sa mu niečoho nedostáva, hoci má na to nárok, alebo niečoho o čom sa domnieva, že má na to nárok). V praxi sa najviac vžila teória potrieb, ktorú navrhol A. H. Maslow (pozri podľa Petruska, 1996), ktorý teóriu potrieb spojil s teóriou osobnosti a teóriou motivácie. Základnou tézou je, že uspokojená potreba nemotivuje. Podľa Maslowa teda rozlišujeme:

1. **Fyziologické potreby** (alebo tiež homeostatické potreby, teda potreby, ktoré súvisia s narušením homeostázy, ako napr. hlad, smäd, sex, ...)
2. **Potreby bezpečia** (vystupujú v situáciách straty istoty, ekonomického alebo sociálneho zlyhania, napr. istota, stabilita, spoľahlivosť, oslobodenie od strachu, úzkosti a chaosu, potreby štruktúry, poriadku, zákona, hraníc, silného ochrancu apod.)
3. **Potreby spolunáležitosti a lásky** (alebo afiliačné potreby, ktoré sa prejavujú v potrebe patriť ku skupine, byť milovaný, niekam patriť)
4. **Potreby uznania** (prejavujú sa v potrebe byť obdivovaný, mať kompetenciu a rešpekt, dosahovať úspešný výkon a vysokú prestíž)
5. **Potreby sebarealizácie** (prejavujú sa v snahe vyjadriť vlastnú individualitu, svoje schopnosti, realizovať zámery, konkrétne napr. potreby vedenia, porozumenia a estetické potreby)

Človek a ľudské spoločenstvá uspokojujú svoje potreby predovšetkým tým, že aktívne konajú, vykonávajú súbory rôznych sociálnych činností. Väčšina činností v modernej spoločnosti však neslúži priamej saturácii potrieb, ale skôr predpokladom pre túto saturáciu.

V čom sú potom špecifické potreby mladých ľudí? Stretávame sa s rôznymi prístupmi vymedzovania potrieb. Jednou z ciest je založené na zohľadňovaní vývojového hľadiska, prípadne iných špecifik, ktoré vnútorne diferencujú mladých ľudí, druhý prístup ide viac cestou pomenovania univerzálnych potrieb mladých ľudí. Samostatnou kapitolou sú potom špeciálne potreby, ktoré korešpondujú s osobitosťami potrieb mladých ľudí s rôznym typom zdravotného znevýhodnenia. Väčšinou odkazujú v praxi k potrebám voči

vzdelávaciemu procesu. Pre účely tejto analýzy sa sústredíme na univerzálne vymedzenie potrieb mladých ľudí. Každý mladý človek má individuálne potreby, záujmy, túžby, hodnoty, ale tiež silné a slabé stránky, ktoré ovplyvňujú jeho správanie a konanie. Napriek rozličným osobnostným charakteristikám sú si v mnohých ohľadoch podobní. V tomto zmysle môžeme vymedziť nasledujúcich 5 základných potrieb mladých ľudí²¹:

1. Potreba **patrit' niekam**: túžba niekam patriť je prirodzenou potrebou, ktorá napomáha spájať mladých ľudí s inými. Možnosť patriť do nejakej skupiny je dôležitá pre individuálny osobnostný rast, formovanie názorov a hodnôt pre samostatný život v dospelosti.
2. **Nezávislosť'**: potreba nezávislosti na rodičoch je znakom dospievania. Túžba byť nezávislý môže spôsobovať z pohľadu dospelých mnohé komplikácie, je však nevyhnutné poskytnúť mladým ľuďom priestor pre ich ďalší rozvoj.
3. **Úspech**: mladí ľudia chcú a potrebujú vedieť, kedy má ich snaženie cenu, či zmysel. Do úvahy treba brať tak individuálny, ako aj širší sociálny prospech.
4. **Nové skúsenosti**: mladí ľudia chcú dospieť a chcú byť zapojení. Pre svoj rozvoj potrebujú širšie spektrum skúseností, aby si mohli rozšíriť svoje horizonty.
5. **Náklonnosť', záujem**: v tomto prípade ide o kľúčovú potrebu vo vzťahu k rozvoju osobnosti. Platí vo všeobecnosti, že každý človek potrebuje mať pocit, že ho iní chcú, majú radi a to napriek jeho nedostatkom.

Youth Development Institute (2014) šiel pri vymedzovaní univerzálnych potrieb mládeže ešte ďalej. Deklaruje, že pozitívny rozvoj identity mladého človeka môže nastať len vtedy, ak má tento človek pocit osobného prospechu (well-being) a pocit spojenia s inými a záväzku voči iným. Samotné hodnoty potom vymedzuje nasledovne:

1. **Bezpečnosť' a štruktúra**: Pocit individuálneho bezpečia nie len celkovo v osвете, ale in na individuálnej úrovni, pokiaľ ide o každodenný život či dianie. V princípe ide také každodenné fungovanie, ktoré je pre jednotlivca dobre predvídateľné.
2. **Spolunáležitosť' a členstvo**: Pocit, že individuálne hodnoty sú hodnotami zdieľanými v širšej rodine či komunite.
3. **Samostatnosť' a schopnosť' prispievať'**: Ide o pocit, že jednotlivec je „dobrým človekom“, ktorý pomáha sebe aj druhým.
4. **Uvedomenie si seba samého a duchovnosť'**: Pocit, že jednotlivec je jedinečným a unikátnym spôsobom spojený so širšou rodinou, kultúrou, komunitou, ale tiež vyššími božstvami či princípmi.

²¹ Viac informácií dostupných na: http://4h.okstate.edu/literature-links/lit-online/others/volunteer/4H.VOL.102UnderstandingBoysGirls_08.pdf/

5. **Nezávislosť a kontrola nad vlastným životom.** Pocit, že jednotlivec má kontrolu nad tým, čo sa deje v jeho každodennom živote a je zodpovedný jednak za to, ako sa rozhodne konať, ako aj za dôsledky svojho vlastného konania.
6. **Blízky, trvalý vzťah aspoň s jedným z rodičov.** Pocit, že jednotlivec má silný a stabilný vzťah s dospelým človekom.
7. **Kompetencie a majstrovstvo.** Pocit, že si jednotlivec rozvíja svoje zručnosti a v budúcnosti dokáže uspieť.

Hoci ide v tomto prípade o psychologizujúci prístup k pomenovaniu potrieb mladých ľudí, takéto vymedzenie otvára otázky voči štrukturálnemu a inštitucionálnemu nastaveniu spoločnosti, nakoľko dokáže mladým ľuďom tieto potreby skutočne garantovať a poskytovať. V oboch pritom sledujeme dôraz na sociálne potreby: potreba niekam patriť, byť prijatý, podporovaný, ale tiež mať zručnosti a kompetencie pre seberealizáciu a nezávislosť. V tomto zmysle obe vymedzenia akcentujú hlavne psycho-sociálne zložky osobnosti.

V našich podmienkach sa téme potrieb systematicky venuje Nadácia pre deti Slovenska.²² Pri svojich projektoch vychádzajú z mapovania potrieb a mladých ľudí, pričom pracujú s konceptom novovynárajúcich sa potrieb detí a mladých ľudí. Ako príklad dlhodobu nerefektovaných potrieb detí uvádzajú nasledovný výpočet:

- malá až žiadna angažovanosť rodičov pri výchove,
- nárast agresivity a vzostup dievčenskej sily,
- príležitosti a ohrozenia informačno-komunikačnými technológiami (IKT) a vplyv médií,
- zastarané, nevyhovujúce spôsoby učenia a vyučovania,
- príležitosti a problémy trávenia voľného času detí a mladých ľudí,
- tlak na výkon a úspešnosť detí a mladých ľudí,
- ohrozenie chudobou,
- absentujúca participácia v živote detí a mladých ľudí,
- dôsledky súčasného životného štýlu na zdravie detí a mladých ľudí.

Dobrym nástrojom na meranie kvality života mladých ľudí na základe naplňania ich potrieb, s perspektívou uplatnenia nielen na globálnej, ale aj na národnej úrovni je tzv. index progresu mládeže (YOUTH PROGRESS INDEX ďalej aj YPI)²³. Je to jeden z prvých nástrojov, ktorý bol navrhnutý s cieľom poskytnutia celostného pohľadu na život

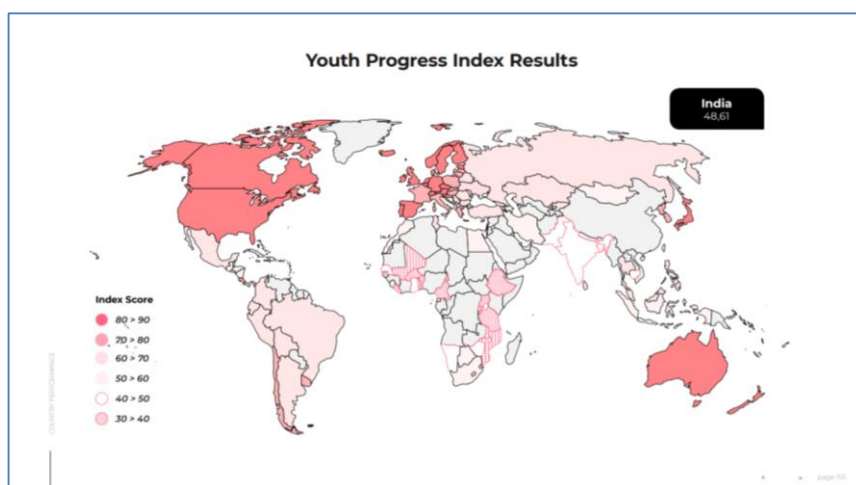
²² Bližšie informácie dostupné na: <http://www.codetipotrebuju.sk/nadacia-pre-deti-slovenska-nase-programy-reaguju-aj-na-novovynarajuce-sa-potreby-deti-a-mladych-ludi/>

²³ Bližšie informácie dostupné na: <https://www.youthforum.org/youth-progress-index>

mladých ľudí, ktorý je nezávislý na ekonomických ukazovateľoch. Prináša odpovede na otázky o sociálnych, ekonomických a politických právach, diskriminácii, riziku chudoby, dostupnosti bývania apod. YPI pozostáva z hodnotenia troch oblastí: základné ľudské potreby, well-being a príležitosti.

Za iniciatívou zamerať sa na tvorbu a meranie globálneho indexu kvality životných podmienok mladých ľudí je špecifická životná skúsenosť mladého človeka. Mládež v dnešnej dobe (predstavuje takmer polovicu svetovej populácie), čelí obrovským výzvam a hrozbám vo vzťahu ku kvalite ich života (well-being). Po prvý krát v histórii mladí ľudia čelia riziku horších podmienok, ako majú ich rodičia, predovšetkým pokiaľ ide o riziko chudoby a sociálneho vylúčenia. Zároveň majú veľmi nízke zastúpenie v rozhodovacích procesoch a často krát nemajú ani plný prístup k svojim právam. IPY takto predstavuje dobrý nástroj nielen pre verejnú správu, podnikateľskú obec či zástupcov občianskej spoločnosti systematicky identifikovať a prioritizovať najakútnejšie potreby mladých ľudí, odstraňovať bariéry ktorým mladí ľudia čelia, ale aj poskytovať zdroje na formovanie lepšej spoločnosti pre mládež.

Obrázok č. 1. YPI – Výsledky (mapa svet)

Zdroj: EYF, 2018.

YPI zahŕňa hodnotenie pre 102 krajín Európy a sveta (vrátane Slovenska). Najvyššie skóre dosiahlo Nórsko. Švajčiarsko dosahuje najvyššie skóre pre základné ľudské práva, Dánsko v oblasti well-being, a Fínsko v oblasti príležitostí pre mladých ľudí. Slovensko sa umiestnilo na 25. priečke, s celkovým skóre 76,99. Susedná Česká republika sa umiestnila na 19. mieste. Na obrázku č. 1 a 2 je prehľad hodnotenia v globálnom kontexte (mapa) a jednak rebríček krajín podľa celkového skóre.

Obrázok č. 2. YPI – Výsledky (rebríček krajín)

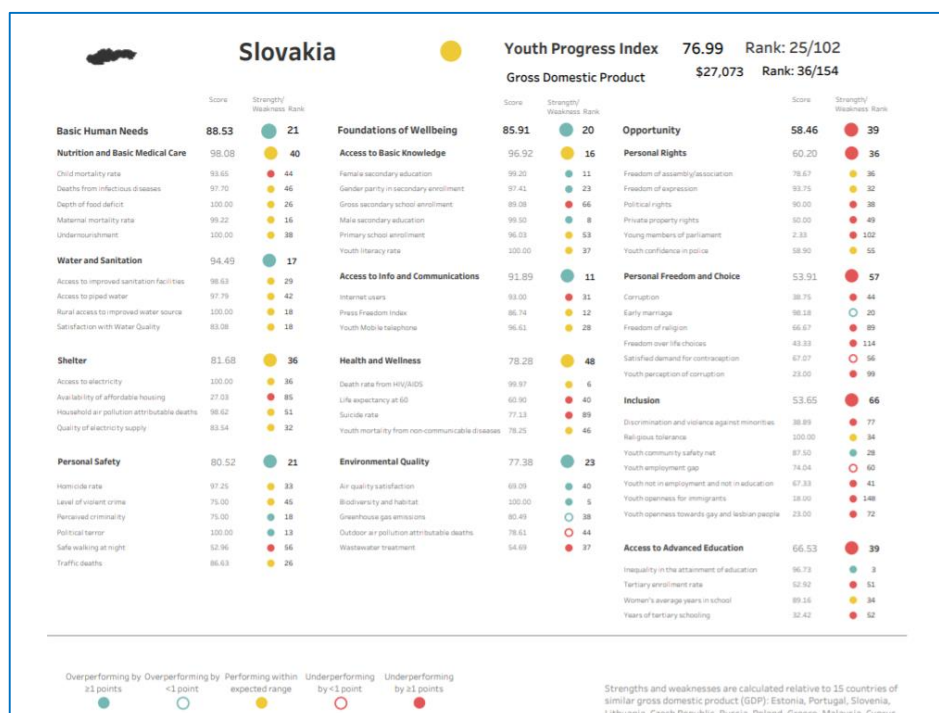

Zdroj: EYF, 2018.

Hlavné zistenia naznačili, že hoci YPI nezahŕňa ekonomické indikátory, umožňuje nezávislé hodnotenie vzťahu medzi ekonomickou výkonnosťou a progresom mládeže v jednotlivých krajinách. Platí, že existuje silný pozitívny vzťah medzi YPI a HDP danej krajiny, teda čím vyšší YPI tým vyššie HDP.

Čo sa týka hodnotenia Slovenska, výsledné hodnotenie je pomerne priaznivé, pokiaľ ide o výkon v oblasti základných ľudských práv ako aj oblasti well-being. Vážne nedostatky však Slovensko vykazuje v oblasti príležitostí (opportunities). Relatívne najslabší je výkon v oblasti inklúzie (oblasti ako diskriminácia a násilie voči minoritám, otvorenosť voči sexuálnym menšinám a migrantom, ale problematická sa javí aj oblasť zamestnanosti). Čo sa týka osobných slobôd a voľby, v tomto smere vykazuje najslabšie skóre sloboda v životných voľbách (life-choices), ale nízke hodnotenie je aj v oblasti korupcie.

Obrázok č. 3. YPI – Výsledné skóre pre Slovensko

Zdroj: EYF, 2018.

Paradoxne, práve oblasť „Príležitostí“ predkladá najväčšie interpretačné výzvy. Ukazuje sa, že v tejto oblasti dosiahli aj krajiny s najvyšším HDP najhoršie výsledky. Vysvetlenie, ktoré sa v tejto súvislosti ponúka, hovorí o tom, že tieto krajiny síce vedia zabezpečiť základné existenčné potreby mladých ľudí, no nevedia zároveň zabezpečiť, aby sa mladí ľudia cítili byť zahrnutí a schopní formovať spoločnosť, v ktorej žijú.

Ďalším silným zistením je potvrdenie súvislosti medzi participáciou mládeže a celkovým skóre YPI. Ukazuje sa, že ak krajiny vytvára priaznivé podmienky pre aktivity a činnosť mládežníckych organizácií, prispieva to k celkovému priaznivejšiemu skóre YPI.

3 Závěry a odporúčania

Predchádzajúca analýza naznačila, že existuje mnoho oblastí, v ktorých sa vynára široké spektrum potrieb mladých. V prvom rade je to oblasť samotnej premeny mládeže ako generáčnej skupiny. Tak ako naznačila analýza definícií a definíčných hraníc mladosti, vývoj smeruje k tomu, že **mladosť prichádza skôr a končí neskôr** ako u generácie súčasných dospelých. To znamená, že mladosť bude vekovo vnútorne ešte heterogénnejšia ako doteraz. Táto skutočnosť bude nepochybne zvyšovať nároky na výchovno-vzdelávací systém, a jeho kapacity na prípravu mladých ľudí pre plnohodnotný život v dospelosti. **Demografické trendy** ukazujú znižovanie podielu detí a mladých ľudí v celkovej populácii. Výzvou pre vzdelávaciu politiku ako aj politiku zamestnanosti potom je, ako v záujme zachovania medzigeneráčnej solidarity a ekonomickej stability zosúladiť trendy znižujúceho sa podielu mladých ľudí a ich tendenciu odsúvať svoj vstup do ekonomickej autonómnej budúcnosti so zachovaním stability sociálneho systému.

Štatistické dáta, dáta z dostupných prieskumov názorov mladých ľudí, ako aj index progresu mládeže (YPI) naznačujú paradox v oblasti socio-ekonomickej podmienok. Hoci Slovensko v globálnom hodnotení dokáže zabezpečovať relatívne dobré životné podmienky pre mladých, samotní mladí deklarujú pocit neistoty, obáv z vlastnej budúcnosti, obávajú sa o to, či jedného dňa budú mať dobré platené zamestnanie a budú schopní sa ekonomickej a sociálnej osamostatniť od svojich rodičov. Odpoveď na tento paradox prináša z časti index progresu mládeže: je to práve oblasť príležitosti, ktorá sa ukazuje byť poddimenzovaná a ktorá spôsobuje **pocit sociálneho vylúčenia**. Cestou ako z tejto pasce von je zapojenie mladých ľudí do rozhodovacích procesov. Potreba, ktorá sa tu ukazuje, ako nanajvyš urgentná sa týka **zapojenia mladých do participačných procesov**. Osobitne potom do rozhodovacích procesov a tvorby politík, ktoré sa týkajú mladých ľudí v tejto krajine. Nevyhnutné je v tomto aplikovať medzisektorový prístup k tvorbe cieľených politík v sociálnej, zdravotnej, vzdelávacej, regionálnej ale aj bezpečnostnej oblasti, ktoré budú reflektovať na najväčšie problémy, ktoré mladí pociťujú: sociálne neistoty, riziko chudoby a sociálneho vylúčenia, nezamestnanosť, zdravotná starostlivosť ale aj rastúca kriminalita. Tento prístup môže byť dobrou odpoveďou na mnohé negatívne procesy, na ktoré sme upozornili: únik mozgov, vysídľovanie vidieka, ale tiež na politickú radikalizáciu a prikláňanie sa k extrémistickým politickým postojom.

Štúdie zamerané na **životný štýl** poukazujú prenikanie nezdravých stravovacích návykov, výskyt rizikového správania, nedostatok rodičovskej pozornosti, či málo sociálneho kontaktu nastupujúcej generácie mladých ľudí, na úkor posilnenia závislosti na digitálnych technológiách a sociálnych sieťach. Popri častom zlyhavaní systému školstva vo výchove a vzdelávaní ako aj v rozvoji dôležitých zručností a kompetencií pre život sa ukazuje, že je dôležité posilniť také subjekty, ktoré tieto nedostatky dokážu kompenzovať. V tomto

smere sa ako silná potreba ukazuje **podpora mládežníckych organizácií**, ktoré svojou ponukou a programom dokážu významne rozvíjať kompetencie pre úspešné uplatnenie na trhu práce a budúci autonómny život v dospelosti. Zároveň dokážu úspešne rozvíjať participačný potenciál mladých ľudí.²⁴ Základnou črtou mládežníckych organizácií je realizácia aktivít na tzv. rovesníckom princípe, resp. tieto organizácie v princípe naplňajú definíčné charakteristiky tzv. rovesníckych skupín: dobrovoľné členstvo, bez priamej kontroly dospelých, predovšetkým rodičov, sú kontrolované rovesníkmi a orientované väčšinou na voľnočasové aktivity (bližšie Ondrejko, 2009). Pričom ako upozorňuje Smolík (2010) rovesnícke skupiny predstavujú unikátny a nezastupiteľný výchovný faktor. Výskum mládežníckych organizácií, ktorý uskutočnila RmS v roku 2016 zároveň ukázal, že mládežnícke organizácie dokážu v plnej miere naplňovať špecifické **sociálno-psychologické potreby** mládeže.

Predchádzajúca analýza naznačila existenciu širokého spektra potrieb dnešných mladých ľudí na Slovensku, vrátane ich akútnosti. Vo vzťahu k politikám mládeže sa ukazuje, že dobrým štartovacím bodom pre riešenie problémov a saturáciu existujúcich potrieb, môže byť práve zvýšenie vážnosti a dôležitosti postavenia mládežníckych organizácií. Program, ktorý rozvíja kompetencie, vzťahy, ktoré umožňujú naplňovať psycho-sociálne potreby, zručnosti, ktoré umožnia zvýšiť záujem o participáciu a zapájania sa do občianskych a politických aktivít predstavuje v tomto smere viac než relevantný nástroj. Efektívnosť v celení týchto potrieb však nebude možná, pokiaľ v tomto smere nezačne skutočná spolupráca medzi tvorcami politik, mládežníckymi organizáciami a predovšetkým mladými ľuďmi samotnými.

²⁴ Bližšie k výsledkom a dopadom práce s mládežou výskum RmS: Dopady práce s mládežou, 2016. Dostupné na: <http://mladez.sk/2018/12/13/dopady-prace-s-mladezou/>

Zoznam použitej literatúry

Akčný plán pre naplnenie Konceptie rozvoja práce s mládežou na roky 2016 – 2020 v rokoch 2017 – 2018. Dostupné na:

https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/2017/akcny_plan_ku%20konceptii_2017_2018_482017.pdf

COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT On EU indicators in the field of youth. Európska komisia, Brusel, 25.3.2011. Dostupné na:

http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/publications/indicator-dashboard_en.pdf

ČAVOJSKÁ, Katarína, Sylvia ŠUMŠALOVÁ, Jan HUSÁK a Szombathelyi SZOMBATHELYI. *Political Participation of Youth in V4 Countries* [online]. Bratislava: Rada mládeže Slovenska, 2017 [cit. 2019-01-19]. ISBN 978-80-972694-3-2. Dostupné z: <http://visegrad.mladez.sk/dokumenty/>

ČAVOJSKÁ, Katarína: *Dopady práce s mládežou* [online]. Bratislava: Rada mládeže Slovenska, 2017 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <http://mladez.sk/2018/12/13/dopady-prace-s-mladezou/>

Demografia a sociálne štatistiky: Obyvateľstvo a migrácia: Vekové skupiny - SR, oblasti, kraje, okresy, mesto, vidiek [online]. Bratislava: ŠÚ SR, 2018 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <http://www.statistics.sk>

DŽAMBAZOVIČ, Roman. Neskorá mladosť. Nový generačný model prechodu do dospelosti a jeho príčiny. In: BALOGOVÁ, Beáta a Martin HAMADEJ. *Aktuálne oblasti spoločenskovedného výskumu: Zborník príspevkov z VIII. doktorandskej konferencie*. Prešov: Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity v Prešove, 2018, 17 - 29. ISBN 978-80-555-1989-0.

EU Youth Strategy [online]. In: . [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy_en

European Youth Forum. *SHADOW REPORT ON YOUTH POLICY: A youth perspective* [online]. In: . 2015 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <https://www.youthforum.org/sites/default/files/publication-pdfs/Shadow-Report-on-Youth-Policy.pdf>

European Youth Forum. *YOUTH PROGRESS INDEX 2017: MEASURING YOUNG PEOPLE'S SOCIAL PROGRESS GLOBALLY* [online]. European Youth Forum, 2018 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://www.youthforum.org/sites/default/files/page-pdfs/Youth%20Progress%20Index%20FULL%20REPORT.pdf>

Five Basic Needs of Youth [online]. In: . [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: http://4h.okstate.edu/literature-links/lit-online/others/volunteer/4H.VOL.102UnderstandingBoysGirls_08.pdf

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-720-3124-4.

Generácia Millennials a generácia Z [online]. In: . 2016 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <https://www.tns-global.sk/informacie-pre-vas/tlacove-spravy/generacia-millennials-generacia-z>

GORDON, Sherri. *Why Tween Social Media Use Impacts Wellbeing Later: Early Exposure to Social Media Leads to Problems in Adolescence* [online]. In: . 2018 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <https://www.verywellfamily.com/social-media-use-impacts-tween-wellbeing-4164349>

JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-644-5.

JEŽEK, Stanislav, Petr MACEK, Ondřej BOUŠA a Lucia KVITKOVIČOVÁ. *Přechod do dospělosti*. LACINOVÁ, Lenka, Stanislav JEŽEK a Petr MACEK. *Cesty do dospělosti: psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, 9 - 22. ISBN 978-80-210-8400-1.

KABÁTEK, Aleš. *Mláďi*. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, 636 - 637. ISBN 80-7184-164-1.

ONDREJKOVIČ, Peter, a kol. *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, 2009. ISBN 978-80-224-1074-8.

PETRUSEK, Jan. *Potreby*. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 816-817. ISBN 80-7184-310-5.

SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2907-7.

Mláďi ľudia chcú voliť, ale nemajú koho [online]. In: . 26.11.2018 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://mladez.sk/2018/11/26/mladi-ludia-chcu-volit-ale-nemaju-koho/>

Nadácia pre deti Slovenska: Naše programy reagujú aj na novovynárajúce sa potreby detí a mladých ľudí [online]. In: . 5. mája 2016 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://www.codetipotrebujus.sk/nadacia-pre-deti-slovenska-nase-programy-reaguju-aj-na-novovynarajuce-sa-potreby-deti-a-mladych-ludi/>

Národná správa o zdraví a so zdravím súvisiacom správaní 11-, 13- a 15-ročných školákov na základe prieskumu uskutočneného v roku 2013/2014 v rámci medzinárodného projektu „Health Behaviour in School Aged Children“ (HBSC): HBSC – Slovensko – 2013/2014 [online]. In: . 2015 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: file:///G:/M%C3%B4j%20disk/RmS%20spolo%C4%8Dn%C3%A9/2019/V%C3%BDskum/Potreby%20ml%C3%A1de%C5%BEe/hbhc-narodna-sprava-2013_2014_final.pdf

Správa o mládeži 2018.: Situačná analýza kvality života mladých ľudí [online]. In: . 2019 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/8035_som_2018.pdf

Stratégia SR pre mládež na roky 2014 – 2020. Dostupná na:
https://www.minedu.sk/data/files/3889_strategia_pre_mladez.pdf

Transitioning from childhood to adolescence: A publication of the Response Ability initiative: <http://www.responseability.org/>[online]. In: . 2015 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z:
https://www.mcri.edu.au/sites/default/files/media/documents/parent_fact_sheets/transitioning_from_childhood_to_adolescence_-_150416.pdf

The United Nations Programme on Youth [online]. In: . [cit. 2019-01-19]. Dostupné z:
<https://social.un.org/youthyear/docs/UNPY-presentation.pdf>

Vidiek nie je pre mladých [online]. In: . 2018 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z:
http://strukturovanydialog.sk/wp-content/uploads/2018/10/TS_Vidiek-nie-je-pre-mladych.pdf

What do we mean by “youth”?. In: *UNESCO* [online]. 2017 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z:
<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/youth-definition/>

Youth, Democracy, and Politics: Slovakia: Survey results NDI Youth Research Project [online]. In: . 2018 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z:
<https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Slovakia%20Youth%20Polling%202018.pdf>

Youth Development Institute. *Universal Youth Needs* [online]. In: . 2014 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z:
<http://www.nycjusticecorps.org/wp-content/uploads/2014/09/Universal-Youth-Needs.pdf>

Youth Wiki: Slovakia [online]. 2018 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z:
<https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/overview-slovakia>

Zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zoznam skratiek

EYF	European Youth Forum
RmS	Rada mládeže Slovenska

Slovník

Basic human needs	základné ľudské potreby
Opportunity	príležitosť
Youth Progress Index	index progresu mládeže
Well - being	blahobyt, „mať sa dobre“